

INNEHÅLL

10.1 ASSISTENTENS UPPGIFTER

10.2 WWW.EDU.FI

10.3 ARBETSMETODER/MATERIAL

10.3.1 SOCIALA BERÄTTELSER

10.3.2 TEACCH

10.3.3 PECS

10.3.4 BILDSHEMA/BOARDMAKER

10.3.5 KARLSTADSMODELLEN

10.3.6 TECKEN SOM STÖD

10.3.7 DATATEK

10.3.8 SPRÅKPLANTAN

10.3.9 R-SKOLAN

10.3.10 MUISK

10.3.11 LEK OCH RÖRELSE

10.3.12 MANDALAS

10.3.13 BRAIN GYM

10.3.14 TAKTIL STIMULERING

10.3.15 INLÄRNINGSSTILAR

10.3.16 HABILITERINGSMAPPEN

10.1 ASSISTENTENS UPPGIFTER

BARN MED SÄRSKILDA BEHOV I FÖRSKOLEGRUPP

I våra daghems- och förskolegrupper är det vanligt att vi har barn med särskilda behov integrerade i gruppen. De pedagogiska modeller som är bra för barn i allmänhet är också bra för barn i behov av särskild vård och fostran, men det behövs oftast resurser utöver det vanliga när ett barn med särskilda behov inkluderas. Dagvårdens allmänna målsättningar gäller även barn med särskilda behov.

Barntädgårdsläraren och förskoleläraren har det pedagogiska ansvaret för samtliga barn.

För att kunna ordna en inklusion som motsvarar barnets behov finns det en rad tilläggsresurser som kan komma i fråga:

- a. mindre barngrupp
- b. assistent eller skolgångsbiträde
- c. fortbildning
- d. handledning
- e. pedagogisk miljö

BARNGRUPPENS STORLEK

Fördelen med inklusion är att barnet får möjlighet att delta i en stimulerande miljö, möjlighet till sociala kontakter inom sin egen närmiljö. Dessutom får barnet ta del av de aktiverande inlärningsmodeller som en förskola eller ett daghem erbjuder. Inklusionen är inte bara till fördel för barn med särskilda behov utan de andra barnen fostras även till en saklig och accepterande inställning till barn som har särskilda behov.

Det är i första hand kommunens uppgift att besluta om gruppstorleken. Man bör lyssna på experter och personal när man beslutar om gruppstorlek och personalstyrka för att arrangemangen skall bli tillräckliga och rätt fördelade. Enligt lagen om barndagvård kan gruppstorleken minskas, och det är även möjligt att grunda en mindre grupp om behov finns.

”Finns det i ett daghem ett eller flera barn som behöver särskild vård och fostran, skall detta beaktas i antalet barn som vårdas eller antalet personer som deltar i vård- och uppfostringsuppgifter, om det inte finns ett särskilt biträde för sådana barn i daghemmet.”

(806/1992,6)

ASSISTENT ELLER SKOLGÅNGSBITRÄDE

Ofta behövs en assistent som tilläggsresurs i daghemsgruppen för att en inklusion skall bli lyckad. Här nedan följer några punkter som man kan använda som diskussionsunderlag för klargörande av arbetsuppgifter och yrkesroll.

Goda råd till dig som arbetar som assistent på daghem

1. Arbetsuppgifter

- a. Du finns i gruppen för att stöda de barn som har särskilda behov. Reflektera över vad det innebär i praktiken just för dessa barn.
- b. Gå igenom dina arbetsuppgifter med daghemmets föreståndare.
- c. Gå igenom dagsprogrammet och kom överens var, när och hur du gör vad. Delta aktivt i daghemmets verksamhet.
- d. Ta reda på dina arbetstider och följ dem. Vid behov ber du föreståndaren om lov till förändringar.
- e. Din främsta arbetsuppgift är att finnas till för det barn som behöver specialdagvård och fostran, men föreståndaren kan vid behov be dig göra andra uppgifter på daghemmet.
- f. Diskutera med gruppens personal om deras mål, arbetssätt och undervisningsmetoder. Du är en del i arbetsteamet, ni genomför aktiviteter tillsammans.
- g. Barnträdgårdsläraren har det pedagogiska ansvaret i gruppen även för specialbarnet.

2. Bekanta dig med barnets habiliteringsplan.

- a. Diskutera habiliteringsplanen med barnträdgårdsläraren och med föräldrarna.
- b. Kom ihåg att du har tystnadsplikt.

3. Delta i samarbete mellan daghemmet och hemmet med den övriga personalen.

- a. Ett regelbundet samarbete mellan daghem och hem är viktigt. Använd gärna ett kontakthäfte där du antecknar vad som hänt under dagen och aktuella saker.
- b. Sträva efter ett förtroendefullt och öppet förhållande till föräldrarna. Delta i alla möten som gäller barnet.
- c. Kom ihåg att du når bästa resultat genom att betona de positiva framsteg barnet gjort.

4. Gör ditt jobb för barnets bästa.

- a. Det är viktigt att barnet har förtroende för dig. Ta reda på barnets starka sidor och stöd dem.
- b. Uppmuntra barnet att vara självständigt och initiativrikt.
- c. Det är viktigt att barnet får känna att det lyckas. Planera och förbered uppgifterna så att barnet kan delta i gruppens aktiviteter.
- d. Ett veckoschema eller dagsschema med bilder hjälper barnet att veta om händelser och aktiviteter på förhand.

- e. Använd ett åldersrelaterat språk som barnet förstår.
- f. Hjälp barnet att koncentrera sig och att slutföra sina uppgifter.
- g. Kom ihåg att det är viktigt med positiv feedback, beröm även barnet när det försöker.
- h. Observera barnets lek – vem leker barnet med och hur. Vid konflikter strävar du efter att ge barnet rätta modeller för konfliktlösning.

5. Sträva efter att vara en trygg vuxen för barnet.

- a. Håll fast vid gemensamt överenskomna gränser. Om barnet inte lyder klandras inte barnet utan handlingen.
- b. Motivera ditt handlande för barnet.
- c. Vid behov kan du vara barnets ”hjälp-jag” i kompisrelationer.
- d. Respektera barnets sätt att lära sig och lyssna på vad barnet verkligen säger.
- e. Det är viktigt att man kommer ihåg att inte tala över huvudet på barnet.
- f. Barnet får inte bli assistentberoende. Hur stöder du barnet så att det är så självständigt som möjligt?

6. Sköt om dig själv så att du orkar!

- a. Delta i utbildningar, var aktiv och ta reda på. Vid behov kan du alltid ringa specialbarntädgårdsläraren.
- b. Kom ihåg att humorn är en viktig källa till ork och arbetsglädje.
- c. Det är mycket viktigt att du har egna fritidsintressen och kan koppla av på din lediga tid.

7. Värdesätt ditt arbete!

Du är inte ensam om att ta hand om barnet.

Vi är ett team som tillsammans jobbar för barnets bästa.

FORTBILDNING

Att ge kontinuerlig fortbildning är att upprätthålla och öka de anställdas yrkeskunskap. Den professionella personalutbildningen är ett sätt att utveckla personalens professionella beredskap på arbetsplatsen och inom arbetsgemenskapen. Dessutom hjälper fortbildningen att uppfylla kommunernas uppställda målsättningar.

HANDLEDNING

Barnet med särskilda behov har inte alltid samma förmåga att leka och knyta sociala kontakter som andra barn. Personalen måste kanske locka och övertala barnen för att de skall kunna engagera sig i saker och kamrater. För att få barnet att delta aktivt kan man ibland få ta till många knep och locka med spännande möjligheter. Därför är det viktigt att möjligheten till pedagogisk handledning finns att tillgå.

PEDAGOGISK MILJÖ

Det är alltid skäl att kritiskt granska daghemsmiljön innan man inkluderar ett barn med särskilda behov. Olika åtgärder kan behövas beroende på handikapp. Dels skall barnets vistelse i daghem/förskola tryggas och dels skall vissa funktioner underlättas, såsom wc-besök och utevistelse. Ramper kan behövas för kärror och rullstolar. Det kan behövas bredare dörrar, skötbord, ljuddämpande plattor i tak eller under stolar och bord; allt beroende på handikappets art.

Den stimuli som barnet får i upplevelsen av rummet har vi svårt att ersätta med annan stimuli. Har barnet en störd perceptionsförmåga innebär detta alltid en störd rumsuppfattning. Har daghemmet öppna hyllor kan detta innebära en alltför stark stimulans för ett barn med koncentrationsstörningar. Skåp med dörrar gör miljön lugnare och är här att föredra. Ljusa, enfärgade ytor är att föredra framför granna, starka färger som lätt ger ett oroligt intryck och gör barnen trötta. Alla barn drar nytta av de åtgärder som nämnts ovan. Vi vet att även det lugnaste barn blir förvirrat när det skall välja en sak från hyllor med 20-30 leksaker.

En mycket viktig del är naturligtvis personalen och personalens positiva inställning. Ett arbetsteam som trivs och utvecklas tillsammans för barnets bästa lägger alltid grunden för en god inklusion.

ASSISTENTENS UPPGIFTER I SKOLAN

Uppgifterna är naturligtvis beroende av vilka elever assistenten anställts för och vilket slags hjälp de behöver under skoldagen. För alla elever gäller ändå att det viktigaste är att man hjälper och uppmuntrar eleverna att klara sig på egen hand.

Till uppgifterna hör

- att tillsammans med lärarna och under deras handledning hjälpa till med fostran och undervisningen av en elev med särskilda behov.
- att främja skolans mål för fostran genom att hjälpa eleven/eleverna att klara sig självständigt och utveckla sin självkänsla.
- att för egen del vara en vuxenmodell i skolan.
- att under skoldagens lopp stödja eleven/eleverna så att han/de psykiskt och fysiskt mår bra, samt att försöka hindra eventuella konfliktsituationer.
- att delta i diskussioner och andra möten som gäller eleven/eleverna.
- att hjälpa eleven/eleverna att fysiskt klara av de dagliga situationerna i skolan, t.ex. att äta, röra sig, klä av och på sig, gå på toaletten m.m.

Lektioner och studiestunder

- att enligt givna anvisningar stödja eleven/eleverna då de utför individuella uppgifter.
- att hjälpa eleven/eleverna vid den datorstödda undervisningen.
- att hjälpa eleven/eleverna utföra uppgifter som ansluter sig till habilitering enligt t.ex. fysioterapeutens eller talterapeutens anvisningar.

Skolskjutsar och raster

- att delta i övervakningen inomhus och utomhus på rasterna.
- att vid behov hjälpa eleven/eleverna att hitta meningsfull sysselsättning på rasterna.
- att ta emot eleven/eleverna vid skolskjutsen på morgonen och se till att han/de kommer till klassrummet.
- att vid behov hjälpa till vid transporter och då eleven/eleverna lär sig komma och gå självständigt.

Bashygien och hälsa

- att hjälpa eleven att sköta sin personliga hygien och sina personliga saker såsom kläder, hjälpmedel, mediciner m.m.
- att tillsammans med skolans övriga personal se till att eleven får den vård han behöver.

Förberedelse av skolarbetet

- att hjälpa till med att ställa klassrummet och läromedlen i ordning för undervisningen.
- att enligt lärarens anvisningar vid behov förfärdiga läromaterial för undervisningen.
- att delta i förberedelsen av lektioner, skolmåltider, föräldratillställningar och andra evenemang som skolan ordnar samt att närvara vid dessa.
- att delta i föräldraaftnar (räknas som arbetstid)

Dagvård / vård under loven / förmiddags- och eftermiddagsvård för skolelever

- att delta i förmiddags- och eftermiddagsverksamheten / -vården samt i heldagsvården under skolloven.
- att ta ansvar som fostrare i gruppen.

Vid planeringen av sitt eget arbete skall assistenten dessutom

- sätta sig in i det som är nödvändigt att veta om eleven med tanke på arbetet och behandla dessa uppgifter taktfullt och konfidentiellt.
- delta i den planering av elevens undervisning, habilitering och skolarbete som är nödvändig med tanke på arbetet.
- delta i den utbildning som med tanke på arbetet är nödvändig.
- också sköta andra uppgifter som tilldelas assistenten.

10.2 WWW.EDU.FI

Utbildningsstyrelsens webbsidor EDU.fi riktar sig primärt till lärare.

- Du som vill använda IKT i undervisningen hittar många intressanta webbresurser på våra sidor.
- Även om du bara vill söka information finns många användbara webbsidor.
- Ta del av forskningsrapporter, nyheter, artiklar och aktualiteter.
- Hitta nya idéer, tips och mycket annat som stöd för undervisningen på olika utbildningsstadier, i många läroämnen och temaområden.
- Upptäck också våra sidor för läromedel.

Utbildningsstyrelsens webbsidor för specialundervisning hittar man på adressen www.edu.fi/svenska under rubriken Elever i behov av särskilt stöd. Här finns information om specialundervisning för grundläggande utbildning, yrkesutbildning och gymnasieutbildning.

Här är några exempel på vad som finns på sidorna för grundläggande utbildning.

- Under rubriken Bestämmelser presenteras de bestämmelser om specialundervisning som finns i lagar, förordningar och läroplansgrunder.
- Under rubriken Experter får du direkt ställa frågor per e-post till kunniga och erfarna personer inom olika områden.
- Biblioteket är en resurs för dig, som söker litteratur för din elev, din undervisning eller för din professionella förkovran. Här hittar du också spännande undervisningsmaterial, som du kan använda när du är uppkopplad till Internet, läsa nyheter, läsa recensioner av böcker, söka böcker hos bibliotek och förlag, läsa BLISS-texter on line, lära mera om lättläst, talböcker m.m.
- Från sidan IT i specialundervisningen får du tips på bra dataprogram som finns gratis att ta ner eller använda då du är inloggad.

Önskemål med tanke på innehållsproduktion tas gärna emot!

10.3 ARBETSMETODER/MATERIAL

10.3.1 SOCIALA BERÄTTELSE

Sociala berättelser och seriesamtal

Språk och tal är flytande abstrakt information. Du talar ... sedan är det borta. Med hjälp av sociala berättelser och seriesamtal kan man göra kommunikationen mera begriplig.

Sociala berättelser är ett pedagogiskt redskap för personer

- som har svårt att förstå den verbala kommunikationen
- som behöver stimulera flera sinnen för att förstå
- som behöver nerskrivna regler eller strategier för att komma ihåg

Sociala berättelser bygger på situationer som personen har svårt att hantera.

Man kan göra sociala berättelser med bild eller text eller med båda delarna. För barn som har svårt med det verbala språket är det nödvändigt med bild för att göra berättelsen begriplig.

Seriesamtalet bygger på en "här och nu"-situation. Att rita och förklara det man pratar om ger en tydlig struktur, tempot blir lugnt och innehållet visas visuellt. De som ritar har en delad uppmärksamhet. När man ritpratar sker en tydlig turtagning. Detta kan förstärkas genom att använda samma penna.

Med pennan som hjälpmedel kan man

- logiskt bygga upp tankar
- konkretisera
- förtydliga situationer
- hantera förändringar
- öka självständigheten

"När jag samtidigt kan se kan jag bättre förstå"

Tonårspojke med Aspergers syndrom

Sociala berättelser skall innehålla:

1. Beskrivning: Beskriv objektivt var situationen äger rum, vilka som är inblandade, vad de gör och varför.
2. Perspektiv: Beskriv och förklara de andra personers reaktioner och känslor i en viss situation.
3. Direktiv/redskap: Förklara för barnet vad det förväntas göra eller säga. Börjar ofta med "Jag vill/kan/kommer att ..."

4. Kontroll: Utveckla strategier för att hjälpa barnet att komma ihåg vad det ska göra eller hur barnet skall tolka situationen. Förslagen kommer ofta från barnen själva.

Fokusera på den valda aktiviteten och fråga varför skall man göra så.
Ordvalet och språkbruket måste vara anpassat till barnets ålder, läsförståelse och uppmärksamhetsförmåga.

Berättelserna är vanligtvis skrivna i första person singular och i presens (Jag vill ... jag brukar ...) Det gör att innehållet blir personligt och man undviker problem kopplade till tidsuppfattning.

Den första berättelsen kan beskriva en situation som barnet redan behärskar.
Man lär barnet spelets regler.

Använd gärna flera bilder och foton men få ord när det gäller små barn.
Med äldre barn kan man använda språk och layout som journalister brukar göra.

Den som skriver måste ha

- en allmän kunskap om barnets svårigheter
- ingående kännedom om situationen

Alla sociala berättelser är anpassade efter det enskilda barnet. Försök ta reda på hur barnet som du skall samarbeta med tänker!

Den sociala berättelsen skall hållas aktiv och läsas inför varje tillfälle, där berättelsen kan vara till hjälp. Det är bra att påminna om berättelsen. Vad stod det i den? Kolla ”Rastboken” osv.

Om en social berättelse inte fungerar, tänk efter:

Har jag förstått vad problemet är? Har jag beskrivit den korrekt?

Var strategierna jag föreslog riktiga? Hur presenterade jag berättelsen?

Bra att minnas:

- Den sociala berättelsen får aldrig vara en uppfostringsmetod
- Den skall vara en hjälp att visa till rätta – inte tillrättavisa
- Berättelsen skall vara anpassad till en speciell individ och situation
- Vi bör undvika ord som *inte*, *alltid* och *aldrig*
- Den sociala berättelsen gör ingen nytta i bokhyllan

(”Social Stories” / Carol Gray, 1998, autismkonsulent vid Jenison Public Schools, Jenison i Michigan, USA)

Specialpedagog Maj-Lis Eriksson / Folkhälsans resurscenter
Praktisk handledning: tfn (09) 315 53 18

Litteratur

Andersson Birgitta: Sociala berättelser och seriesamtal
Tryckservice i Ängelholm AB 2000

Andersson Birgitta: Vägledning
Tryckservice i Ängelholm AB 2001

Gunnel Lundkvist: När tålamodsburken rinner över – om att ritprata
Almqvist & Wiksell AB 2003

10.3.2 TEACCH

TEACCH betyder Treatment and Education of Autistic and related Communication Handicapped Children och är ett omfattande helhetsprogram för individer med autism utvecklat i delstaten North Carolina i USA.

Utgångspunkterna i TEACCH är:

1. Livsperspektiv
2. Samarbete med föräldrar
3. Utveckling av självständighet
4. Utgångspunkt i personens intressen
5. Struktur och förutsägbarhet
6. Visualisering
7. Belöning
8. Individualisering

I Finland används ofta detta synsätt, som TEACCH representerar, i habilitering av personer med autism. Utgångspunkten är alltid den aktuella personens svårigheter och möjligheter.

10.3.3 PECS

PECS betyder Picture Exchange Communication System och är ett hjälpmedel och en metod där man strävar till att väcka den kommunikationsstördes intresse för att kommunicera med omvärlden samt uttrycka sig. Metoden baserar sig på "här och nu" aktivitet och har som mål att få igång en växelverkan. Tanken är att barnet får konkret hjälp att kommunicera med sin motpart. Utgångsläget är att du valt en sak som barnet verkligen tycker om och är motiverad till att få, ofta börjar man med något ätbart. Den vuxne sitter med läckerheten framför sig medan barnet ges en bild eller symbol av läckerheten. Genom att sträcka över bilden av läckerheten får barnet den. Viktigt är att initiativet kommer från barnet. Till en början kan barnet behöva ett s.k. "hjälpjag eller en förlängd hand" som visar modell för hur det hela skall gå till. D.v.s. en annan person som står bakom barnet och handgripligen hjälper barnet att ta bilden och överräcka den till personen mittemot som omedelbart ger barnet det som hon önskar.

10.3.4 BILDSHEMA / BOARDMAKER

Med ett **bildschema** förtydligar man och strukturerar upp en händelse, för barn som behöver visuellt stöd för att kunna förstå bl.a. tidsperspektiv. Ett bildschema kan göras för en hel dag, ett såkallat dagschema, för en lektion eller för en utflykt av något slag. Dessa scheman med bilder förtydligar dagens eller utflyktens uppbyggnad, struktur och olika händelser för barnet. En bild representerar ett skede i en serie av flera. Exempelvis för en utflykt kan man ha bilder på buss, promenad, skog, äta, leka, promenad, buss och slutligen dagis eller skola. För att göra schemat ännu konkretare kan man efter varje skede ta bort den bild som symboliserar det man just gjorde. På detta vis ser barnet tydligt hur händelsen framskrider och när den tar slut.

För att göra bildscheman av olika slag så behöver man bilder och man kan använda det som man har tillgång till, exempelvis fotografier, tecknade bilder eller bilder utklippta ur tidningar. Det mest väsentliga är att barnet förstår symboliken för vad bilden står som symbol för.

Boardmaker (ett dataprogram) är en bildbank med bilder på det mesta ur vardagen. I bildbanken ingår flera tusen bilder som går att redigera både då det gäller färg, storlek och text. Exempel på temaområden som det finns bilder på: verb, mat, djur, kläder, skolämnen, känslor, kroppsdelar m.m..

Fördelen med Boardmakerbilderna är att man efter behov kan skriva ut fler likadana bilder. Detta underlättar användningen av bilder, då de finns lätt tillgängliga.

10.3.5 KARLSTADSMODELLEN

Syftet med modellen är att försöka undanröja hinder i barns kommunikativa och språkliga utveckling. De inre medfödda hindren är svåra att påverka, därför betonas alternativa förhållningssätt gentemot barnet. De yttre hindren försöker man påverka genom att diskutera och motivera de personer som finns i barnets vardag samt genom att gå tillmötes med ett anpassat förhållningssätt.

Målgruppen för denna modell är de personer som av en eller annan orsak inte utvecklar sin språkliga förmåga på det sätt som förväntas. I många fall handlar det om personer som har en allmän utvecklingsförsening, personer med autism och barn med dysfasi.

För att hitta barnets språkliga nivå, behövs en för detta utbildad person (talterapeut). Denne tillsammans med en specialpedagog och övriga pedagoger samt människor runt barnet bygger upp ett språkträningsprogram. Detta program tränas sedan så ofta som möjligt, gärna dagligen av personer i barnets närmiljö. Specialpedagogen gör regelbundna besök hos dem som tillämpar övningarna, diskuterar med personerna och försöker finna lämpliga förhållningssätt.

I språkträningsmodellen betonar man en strukturerad och repetitiv träningsstund med språkliga övningar för att tydliggöra sådant som kan vara svårt för barnet att uppfatta i andra sammanhang. Man fokuserar systematiskt på olika språkliga fenomen.

Exempelvis ordnivå, grammatikalisk nivå, lyssnande, uttryck och förståelse av tal, kommunikationsförfaranden såsom turtagning och initiativ.

Nätverkets delaktighet och funktion i språkträningssammanhang betonas. Det är nätverket som visar och är modeller för hur det som tränas kan användas i olika vardagliga sociala situationer. Träningstunden är inte en tillräcklig insats för att få till stånd språklig utveckling hos barnet. Därför är omgivningens engagemang nödvändigt.

www.karlstadsmodellen.se

Litteratur;

Johansson,I.,1988. Språkutveckling hos handikappade barn. Performativ kommunikation Studentlitteratur

Johansson,I., 1990. Språkutveckling hos handikappade barn. Ordstadium. Studentlitteratur

Johansson,I.,1996.Språkutveckling hos handikappade barn 3. Enkel grammatik.

Johansson,I., et al.1997.Samarbete habilitering, barnomsorg, hem och skola: modell för kontinuitet i språkträning av barn med uttalade inlärningsproblem. Arbetsrapport nr 3.Handikapp och Språk. Högskolan i Karlstad.

Johansson,I., 1993. Läs och skrivprocessen hos barn med Downs syndrom. Forskningsrapport 93:6. Högskolan i Karlstad

10.3.6 TECKEN SOM STÖD (TSS)

Tecken som stöd (TSS) är ett stöd i kommunikationen för språkstörda barn som har dysfasi, Down syndrom, sen talutveckling, invandrarbakgrund etc.

TSS är inte ett språk. Tecken tas ur teckenspråket och nyckelorden i den svenska syntaxen tecknas. Man talar alltid samtidigt som man använder TSS. För barnen är det lättare att kontrollera och koordinera handens rörelser och förstå ordens innebörd. TSS stöder tränandet av kommunikation på talat språk. När barnet börjar producera orden /talet spontant, faller också tecknen automatiskt bort.

Vill du veta mera om TSS, kontakta:

Brita Edlund

Ekallén 7

00330 Helsingfors

Tfn. 050 330 1965

E-post: brita.edlund@kolumbus.fi

Litteratur:

Levande teckenspråk I , Paunu J.

Levande teckenspråk II, Paunu J.

Teckenpärmar:

Pärmar med bilder och tecken kan beställas från Dövas förbund, tfn (09) 580 31. Teckenbilderna i A4 format är bra att använda hemma, på daghem, förskola och skola vid teckeninläring. Bilderna är försedda med finsk text. Klistermärken med svensk text finns att fästa under bilderna.

Vardagstecken, Dövas förbund

10.3.7 DATATEK

Habiliteringsavdelningens Datatek

Datateket är till för barn med speciella behov. Lek på dator är ett sätt att göra leken rolig, självständig och utvecklande. Föräldrar är välkomna att boka en tid till Datateket. Många barn kan dra nytta av olika specialpedagogiska datorprogram som kan lånas hem. För att barn med funktionshinder själva skall kunna styra datorprogrammen finns olika datoranpassningar tillgängliga.

- Datateket har en omfattande *programbank* med olika pedagogiska program för utlåning.
- Habiliteringsavdelningen ordnar *veckoslutskurser i datorhantering* för ungdomar med läs- och skrivsvårigheter. Datatekets programbank omfattar även *undervisningsprogram*.
- Datateken ordnar även *demonstrationskurser kring olika datorprogram*.

Datatek finns på Folkhälsans Habiliteringsavdelning, besöksadress Paasikivig. 1, Helsingfors samt i Vasa, Handelsplanaden 17.

Närmare information ger:

Datapedagog Daniel Runeberg
Folkhälsans Datatek i Helsingfors
Tfn (09)315 53 12
E-post: daniel.runeberg@folkhalsan.fi

Datapedagog Christina Lönnqvist
Folkhälsans Datatek i Vasa
Tfn (06) 320 60 41
E-post: christina.lönnqvist@folkhalsan.fi

10.3.8 SPRÅKPLANTAN

SPRÅKPLANTAN Lekar som stimulerar tal- och språkutvecklingen hos barn (Annika Mickos, Inger Carlson 2003) är en språkstimulerande metod som stöder barns språkliga utveckling i form av språkmobiliserande grupp lekar för barn i dagvård, förskola och skola. Språkplantan stöder läs- och skrivutvecklingen och förebygger därmed eventuella inlärningssvårigheter.

Verksamhetsmodellens målinriktade språklekar är lämpade för alla barn i daghems- och förskolegrupper, oavsett barnets språkliga begåvning. Materialet för denna språkstimulerande verksamhet utgör ett redskap för pedagogen, som utför lekarna tillsammans med barnen i deras egen närmiljö.

Lekarna i Språkplantan baserar sig på tidigare dokumenterade och utvärderade metoder som stöder barnspråk i utveckling. Lekarna inspirerar alla barn till glädjefylld språkanvändning, och de ger barnen möjlighet att få tala och att få bli hörda. Barnets visuella, auditiva och taktila/kinestetiska perception integreras också i lekarna.

Språkplantan består av 8 block, som alla är uppbyggda enligt samma struktur. Blocken innehåller språklekar som kan anpassas för den enskilda barngruppen enligt pedagogens önskemål. Genom att språklekarna följer en viss struktur under ett läsår jobbar pedagogen med ett block under en period.

Metoderna kring Språkplantan utvecklades ytterligare inom ramen för projektet SPRINT – Språkbyggen och Språkstim på dator 2003–2005. Projektet finansierades till en del av Penningautomatföreningen och stiftelsen Brita Maria Renlunds minne och genomfördes i samarbete med ett 30-tal enheter bestående av daghem, förskolor, skolor och eftermiddagsklubbar.

Projektkoordinatorerna utvecklade och utvärderade tillsammans med personalen ute på fältet Språkplantans användningsmöjligheter bl.a. inom språkbadsmetodiken som resulterade i publikationen *Badplantan* (Harju 2005). Vidare utvecklades metoder för språkstimulering för yngre barn. *Språkfrön – temalek och sagolek* (Metsämäki 2005) är en handbok som baserar sig på Språkplantan och innehåller förslag till språklekar och språkutvecklande verksamhet för yngre barn. *Språkfrön* innehåller fem huvudteman och varierande språklekar inom de olika områdena.

Som ett kompletterande arbetssätt utvecklas också datorbaserade arbetsmetoder som kan integreras med Språkplantan. Inom det datorbaserade arbetet utkom en handbok i datorpedagogik, *Datorplantan* (Palmén 2005) som presenterar 13 olika pedagogiska datorprogram. Programmen presenteras allmänt, men det finns också direkta kopplingar till de olika blocken i Språkplantan.

På Folkhälsans webbplats (www.folkhalsan.fi/spraknat) finns en gratisversion av *Datorplantan* tillgänglig. På samma webbplats finns även en kostnadsfri bildbank för språkstimulerande arbete.

Allt material kan beställas från: Folkhälsan Mittnyland Ab/Språknät
Mannerheimvägen 97, 00280 Helsingfors, Finland
Tfn: +358-9-315 55 02 eller 044 788 10 53

Språknät är ett femårigt projekt finansierat av penningautomatföreningen RAY. Projektet bygger vidare på Folkhälsans tidigare språkprojekt. Projektet Språknät har som mål att på ett mångsidigt sätt stöda språkutvecklingen hos barn genom att bygga upp en modell för hur man inom en kommun kan överskrida de administrativa gränserna för att samarbeta kring barns språkutveckling. Projektet riktar sig även till skolbarn och en av målsättningarna är att skapa ett språkstimuleringsmaterial för barn i årskurs 3–6.

10.3.9 R-SKOLAN

R-Skola med Rosa och Rune

R-skola med Rosa och Rune är ett roligt och mångsidigt förskolmaterial utarbetat främst för 6-åringar men fungerar naturligtvis även med andra åldersgrupper.

Talträningmaterialet är utarbetat av talterapeut Agneta Martonen och special-barnträdgårdslärarna i Korsholm Catharina Kullström och Riitta Laakso.

Läromedlet R-skola med Rosa och Rune är en träningsmetod för barn som har svårigheter att uttala R. Barnen får leka fram sitt r-ljud genom lekar, memory, sånger och spel, barnen lyssnar var ljudet finns i ord och lära sig var r-ljudet bildas i munnen. Man arbetar med materialet korta pass varje vecka under året.Handledning, färgglada spelunderlag och kort medföljer.

Materialet kan beställas via Pedinform telefon (019) 523 02 38, fax (019) 523 02 40 eller e-mail info@pedinform.

10.3.10 MUISK

MUISK – Musik inför skolan – en musikmetod för barn i förskoleåldern

Musik inför skolan eller MUISK är ett musikprogram vars tillämpning sker i samverkan mellan förskolebarn, lärare och musikterapeuter. Det övergripande målet är att med hjälp av en välplanerad, strukturerad och nivåanpassad musikaktivitet tillföra barn en meningsfylld förstärkning i deras förskoleverksamhet. (L.Hjelm, 1992)

Musikterapeut Lasse Hjelm (Uppsala) har lanserat den musikaliska arbetsmetoden. Han har även utarbetat musikterapi metoden Funktionsinriktad musikterapi (FMT), som är en neuromuskulär behandlingsmetod, i vilken musiken fungerar som drivfjäder.

MUISK är inte en terapiform utan en förebyggande gruppaktivitet som utgår från ett program att bygga musik. Med hjälp av musik skapas förutsättningar för barn att bearbeta och utveckla basfunktioner, för att i enlighet med Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2000 (Utbildningsstyrelsen, 2000) uppnå den fysiska och socioemotionella kompetensen som den kognitiva utvecklingen som grund.

Med hjälp av MUISK-metoden kan man i tid uppmärksamma och hjälpa barn som är i behov av särskilt stöd inför skolstarten.

Information om MUISK kan fås av

Sylvi Kneck, musiklärare och -terapeut.

Ejdevägen 50 B, 68600 Jakobstad, Telefon (06) 723 67 72

10.3.11 LEK OCH RÖRELSE

Utveckling genom lek och rörelse

Utveckling genom lek och rörelse är ett projekt som går ut på att alla barn i åk 1 skall få medveten rörelseträning varje dag i skolan. Målet under höstterminen i åk 1 är att få de flesta barn såväl lek- och rörelseberedda som läs- och skrivberedda. Många idéer har hämtats från den danska sjukgymnasten Britta Holles böcker. Huvudmålet är att minska läs- och skrivsvårigheter, automatisera viktiga rörelser, öka koncentrationsförmågan, låta barnen utvecklas i egen takt, lära dem att samarbeta samt att öka deras förutsättningar för att vara med i kompisarnas lekar.

Under de första skoldagarna observeras eleverna enligt ett särskilt schema. På så sätt får vi information om vilken nivå eleverna befinner sig på vad beträffar motorik och perception. Observationerna kan dessutom ligga till grund för eventuella åtgärdsprogram. Alla barn utvecklas motoriskt på samma sätt, dvs. uppifrån och ner samt inifrån och ut. En del barn går långsamt igenom denna utveckling, medan andra hoppar över vissa steg i utvecklingen. Det är då det kan bli problem. Därför är det viktigt att hitta barnets nivå och starta stimuleringen där. Utveckling genom lek och rörelse bygger på övningar från 2 månaders ålder till ca 7 år.

Eleverna i åk 1 har normalt 2 vt gymnastik. Det är alldeles för lite med tanke på deras stora rörelsebehov. Därför har vi satt in 2 timmar gruppjumpa och 1 timme klassrumsjumpa per vecka. I gruppjumpa gör vi rörelsesagor, ålar som krokodiler, gör hoppsa steg som Pippi, gör bokstäver och ord med kroppen osv. Vi leker fram grovmotoriska rörelser som är viktiga för barnens utveckling och tränar på samma gång samarbete, koncentration mm. som eleverna har nytta av i skolsituationen. Klassrumsjumpa sker i klassrummet och innehåller klappramsor, rörelsesånger, koncentrationsövningar, statisk styrka samt även auditiva och visuella övningar.

Kompendiet kan beställas från:

H. Boström Trading KB

Tfn (018) 177 94

Adr. Hagtornsvägen 3

AX 22100 MARIEHAMN

10.3.12 MANDALAS

Mandalas – en hjälp för att finna inre harmoni, stillhet och avspänning

Mandalas är en samling svartvita kalejdoskopmönster, som är tänkta att färgläggas. Alla mönster är harmoniskt uppbyggda med utgångspunkt från centrum för att skapa ett inre lugn hos iakttagaren. Cirkeln är en grundläggande form i både natur och kultur. Automatiskt drar den uppmärksamheten till dess centrum och har därför fungerat som en tankesamlare och reflekterande hjälp sedan förhistorisk tid. När de gotiska kyrkfönstren skapades, användes denna gamla kunskap. Fönstrens kalejdoskopiska mönster syftade förutom till att vara konstnärligt sköna också till att skapa harmoni och hjälpa till koncentration.

En bok innehåller 27–50 mönster i A4-storlek av varierande svårighetsgrad. Mönstren kan fritt kopieras inom den egna lokala verksamheten.

Hur kan jag använda Mandalas?

- Färglägg kopierade mandalasmönster och lyssna samtidigt på lugn musik.
- Färglägg mönstret ensam eller förstora upp det och färglägg flera tillsammans.
- Färglägg ett mandalasmönster som ett rogivande avbrott i arbetet.
- Låt dig inspireras av musiken till att göra egna mandalasmönster.
- Lagg gruppens färgsatta mönster på golvet eller väggen och se hur de bildar en ny helhet.
- Låt fantasin flöda och hitta nya användningsmetoder för mandalasmönstren!

I **Mandalas**-serien finns flera böcker:

Nonfigurativa Mandalas

Mandalas som tema: Vatten, Djur på zoo, Djur i vår närhet

Mandalas Stora alfabetet, Lilla alfabetet

Musik för avspänning som gärna kan användas tillsammans med Mandalas:

Kinderträume – CD

Lättsam och glad avslappningsmusik komponerad speciellt för barn, men passar även för vuxna. Ej sövande.

Medicine Woman – CD

Rytmsk musik, som gör det lätt att gå ner i varv. Med inspiration från Syd-amerikanska naturljud och instrument har M. Goodalls komposition blivit en mycket populär skiva.

Reiki Musik – CD

Lätt och vacker musik med flöjt, delfin- och vattenljud. Perfekt tillsammans med bubblande vattenrör! Kombinera t ex med Mandalas som tema: Vatten.

Beställningar och förfrågningar riktas till:

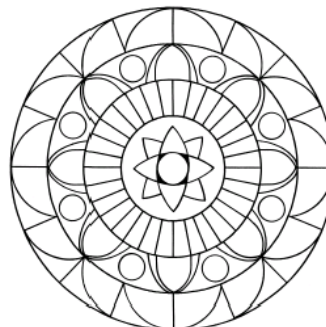
Lärum-förlaget Ab

Handelsplanaden 23 A, 65100 Vasa

Tfn: (06) 319 56 51

Fax: (06) 319 56 58

E-post: forlaget@larum.fi

10.3.13 BRAIN GYM

Brain Gym och annan rörelseträning

Andning och rörelse är viktigt och skapar förutsättningar i kroppen för flöde av blod och energi och för att uppnå balans i kropp och tankar. Vid rörelse sker förändring, vilket gör att vi ständigt befinner oss i nya förutsättningar och miljöer, både yttre och inre. Att kontinuerligt träna sin kroppskänedom genom olika typer av rörelser i olika tempo skapar en förutsättning för att vara i fysisk och mental balans. Hjärn-gymnastik används för att skapa balans mellan hjärnhemisfärerna. Man tränar hjärn-gymnastik för att komma in i sin egen rytm, vilken är optimal för inläring, kreativt tänkande och för att kunna hantera sin stress. Paul E Dennison och hans fru Gail Dennison har utvecklat metoden Brain Gym R. I Finland och på finska finns Suomen kinesiologiayhdistys ry, medan Susanne Wolmesjö, Brain Gym instruktör från Sverige är den enda som hållit Brain Gym R- kurs på svenska i Finland. Hon framhåller att all rörelseträning är positiv för vår utveckling.

Kropps-rörelser och övningar som ökar hjärnintegrationen:

- Korslaterala kropps-rörelser
- Promenader, snabba och långsamt
- Tai chi, qigong, yoga, gymnastik mm
- Hjärn-gymnastik, Brain Gym R
- Dans
- Spela instrument
- Sång
- Lek
- Idrott
- Balans- och koordinationsövningar

Brain Gym R Sverige
Regementsgatan 20
211 42 Malmö
Sverige

Susanne Wolmesjö (Bosön)
www.braingym.se
susanne.wolmesjo@boson.rf.se

Läs även Susanne Wolmesjös böcker
-Rörlighetsträning-Wolmismetoden, aktiv rörelseträning
-Smarta rörelser för fysisk och mental balans

SISU Idrottsböcker
Idrottens Hus
123 87 Farsta
tel 08-605 60 00
Fax 08-605 62 26
e-post info@sisuidrottsbocker.se

10.3.14 TAKTIL STIMULERING

Taktil Stimulering

Metoden har utvecklats av Gunilla Birkestad från Sverige, barnvårdslärare i social omsorg sedan 1970. 1984 arbetade Gunilla Birkestad inom vården och upptäckte då vikten av händernas varsamma arbete och beröringens nödvändighet. Erfarenheterna ledde så småningom fram till en metod för beröring i vård, omsorg, (re)habilitering och utbildning. Sedan dess har metoden utvecklats och har nu ett bestämt system i beröringens struktur.

Taktil Stimulering är en medveten och strukturerad beröring som aktiverar huden, vårt största organ. Taktil Stimulering definieras som en sinnesträning, en metod i daglig omsorg och träning för friskvård och hälsa. Taktil Stimulering kan också vara en neuropsykologisk och neurofysiologisk behandlingsform.

Taktil betyder beröring. När man talar om det taktila sinnet menar man inte enbart beröring utan hela känselsinnet eller hudsinnet. I det taktila sinnet finns receptorer för beröring, tryck, vibrationer, smärta, kyla och värme. Genom att medvetet och strukturerat beröra huden aktiveras flera av dessa receptorer som via sina nervbanor till hjärnan leder fram till det samordnade systemet – oxytocinsystemet. Effekterna låter inte vänta på sig!

Behovet av beröring ökar vid sjukdom, skador och funktionshinder. Taktil Stimulering har därför anpassats för barn och vuxna med t.ex. rörelsehinder, begåvningshandikapp och/eller autism samt förvärvade hjärnskador efter olyckor m.m. Den är ett viktigt stöd i den palliativa vården.

Taktil Stimulering används för att

- understödja den neurala organisationens utveckling
- öka kroppsuppfattningen
- stärka bindning mellan föräldrar/barn/partners
- öka kommunikationen
- skapa förutsättning för inläring
- förbättra mag- och tarmfunktionerna
- öka immunförsvaret
- lindra smärta
- reducera stressen – skapa lugn och ro

Mera information om Taktil Stimulering ger Gun Svenlin, lärare i beröringsmetoden Taktil Stimulering c.

gun.svenlin@netikka.fi
telefon 050 372 81 68

Litteraturförslag

- Så här gjorde vi – så här blev det, Gunilla Birkestad
- Lugn och beröring, Kerstin Uvnäs-Moberg

10.3.15 INLÄRNINGSSSTILAR

En **inlärningsstil** är varje människas privata stil att lära sig nya saker. Inlärningsstilar kan inte kategoriseras som bättre eller sämre, utan målet är att utnyttja sina starka sidor och förstärka de svagare.

De främsta förespråkarna för inlärningsstilar är professorerna Rita och Ken Dunn från St. John's University i New York.

Lärstil och arbetsstil

Då man ska lära sig något nytt och svårt har ens sinnen en stor betydelse.

Den process som bygger på de fyra sinnena brukar kallas för *lärstilar*. Inom inlärningsstilar beaktas fyra olika sinnen:

- det **visuella** (lärt genom att se)
- det **auditiva** (lärt genom att höra)
- det **taktila** (lärt medan fingrarna sysslar med annat)
- det **kinestetiska** (lärt genom att röra sig)

Ett annat sätt att gruppera inlärningsstilar är att studera på vilket sätt du bearbetar information, med andra ord vilken *arbetsstil* du bäst lär dig med. De som främst använder vänster hjärnhalva, är **logisk-analytiska** och de som använder sig mer av höger hjärnhalva, är **holistisk-globala**. Vissa människor är mer flexibla och använder båda hjärnhalvorna lika mycket.

Enligt Dunn & Dunn är de fem faktorer som påverkar din arbetsstil:

- 1) Inlärningsmiljö
- 2) Känsломässiga faktorer
- 3) Sociala behov
- 4) Fysiologisk behov
- 5) Psykologiska faktorer

Dessa fem faktorer avgör hur vi koncentrerar oss på att lära oss nya saker och hur vi bearbetar den nya informationen. Enligt forskarparet Dunn är 60 % av faktorerna genetiska och resten påverkas enligt dina egna erfarenheter.

Internationell forskning påvisar att om en elev får sina behov tillgodosedda, kommer eleven med 95% sannolikhet att prestera bättre.

Litteratur:

Boström, Lena & Svantesson, Ingemar: *Inlärningsstilar i praktiken*. 1998 (Brain Books Ab)

Boström, L., Jidlund, U. & Öhlund, B-M.: *Metoder för alla stilar*. 2000 (Brain Books Ab)

Boström, Lena: *Från undervisning till lärande*. 1998 (Brain Books Ab)

Boström, Lena & Wallenberg, Hans: *Inläring på elevernas villkor*. 1997 (Brain Books Ab)

Dunn, Rita & Dunn, Ken: *Alla barn är begåvade – på sitt sätt*. 1995 (Brain Books Ab)

Gardner, Howard: *De sju intelligenserna*. 1994 (Brain Books Ab)

Prashnig, Barbara: *Våra arbetsstilar – hur du avgör hur du lär*. 1995 (Brain Books Ab)

Carina Moisiso-Backman / klasslärare

10.3.16 HABILITERINGSMAPPEN

Habiliteringsmappen

YTRY och familjer har tillsammans med Printel utvecklat en versomapp för handikappade barn och unga.

I Habiliteringsmappen kan barnets servicehandledare och föräldrar samla alla de papper som berör barnets habilitering. Allt blir samlat på ett och samma ställe, färdigt att ta med när barnet besöker olika instanser. Med hjälp av pärmen förmår olika serviceinstanser bilda en bättre helhetsbild av ifrågavarande persons livssituation. Pärmen hjälper till med att hålla alla underrättade om den aktuella situationen så att undersökningar inte behöver upprepas och man kan nå bästa möjliga service; habilitering och terapier ifråga om lämplighet, kvalitet, grad och mängd. Mappen innehåller mellanblad med rubriker som personuppgifter, primär/specialsjukvård och omsorgsmyndigheter, socialservice, dagvård och skola, FPA, terapeutsammanfattningar.

Habiliteringsmappen 7051-S
Printel OY Vanda tfn (09) 829 46 00